

Ius Matrimoniale 36 (2025) nr 1

ISSN 1429-3803; e-ISSN 2353-8120

DOI 10.21697/im.2025.36.1.09

Artykuł jest udostępniany na zasadach licencji

Creative Commons (CC BY-ND 4.0 Międzynarodowe)

<https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/deed.pl>

Juan Ignacio Bañares, Álvaro González Alonso, *Manual de Derecho Matrimonial Canónico*, EUNSA, Pamplona 2024, ss. 421.

ks. prof. dr hab. Ginter Dzierżon

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

ORCID 0000-0002-5116-959X

e-mail: g.dzierzon@uksw.edu.pl

Nakładem prestiżowego hiszpańskiego wydawnictwa – Ediciones Universidad de Navarra SA – ukazała się kolejna cenna pozycja, jaką tym razem jest podręcznik prawa małżeńskiego *Manual de Derecho Matrimonial Canónico*, autorstwa Juana Ignacio Bañaresa oraz Álvaro González Alonso. Zasadniczy jej korpus tworzy siedemnaście lekcji, zwieńczonych rozważaniami nad przygotowaniem do zawarcia małżeństwa (*La preparación al matrimonio*).

Indukcyjne wywody lekcji pierwszej *Amor y matrimonio* mają charakter antropologiczno-personalistyczny. Punktem wyjścia namysłu Autorów stał się wynikający z ludzkiej natury fenomen ludzkiej miłości, znajdujący wyraz w cielesności oraz wolności decyzyjnej. Co ciekawe, kategorii cielesności Bañares i González Alonso nie utożsamili wyłącznie z wymiarem fizycznym, ale powiązali ją również z wymiarem duchowym (*principio espiritual*). Z tej perspektywy pochyłili się nad problemem ludzkiej wolności uwydatniając ścisły związek zachodzący pomiędzy intelektem a wolą. W moim odczuciu, to założenie antropologiczne uznano za bazowe w refleksji nad zjawiskiem miłości pokazanym w podwójnym wymiarze: najpierw w sensie generalnym, a następnie w opcji szczególnej, jaką jest miłość małżeńska.

Korpus lekcji drugiej stanowią pewne zagadnienia wstępne związane z funkcjonowaniem kanonicznego systemu materialnego prawa małżeńskiego (*El sistema matrimonial canónico: cuestiones preliminares [I]*). Swoją wywód hiszpańscy kanoniści rozpoczęli od prezentacji personalistycznego konceptu małżeństwa, postrzeganego w kategoriach instytucji naturalnej. Opierając się na takim konceptualnym założeniu, Bañares i González Alonso wyrazili pogląd, iż główne zadanie społeczności, w tym też i Kościoła, sprowadza się do stanowienia norm umożliwiających człowiekowi realizację jednego z fundamentalnych praw, jakim jest prawo do zawarcia małżeństwa.

Kolejnymi obszarami zainteresowania Autorów stały się: z jednej strony problematyka konsensu małżeńskiego, którego źródła upatrują w fenomenie ludzkiej miłości, z drugiej zaś – tematyka sakramentalności małżeństwa. W ostatnim wątku na szczególną uwagę zasługuje namysł nad kwestią korelacji zachodzącej pomiędzy identycznością a nierozdzielnością. Hiszpańscy kanoniści identyczność wiążą się ze szczególną właściwością, jaką cieszy się godność sakramentalna, w wymiarze nadprzyrodzonym.

W punkcie 2.4. Autorzy pochyłili się nad zagadnieniem władzy Kościoła nad małżeństwem, upatrując jej umocowania w woli Jezusa Chrystusa. W tym kontekście obiektem ich uwagi stała się też kwestia uznania przez prawodawcę kościelnego innych porządków prawnych, w tym porządku świeckiego. Utrzymują, iż obecnie funkcjonujące rozwiązania są efektem dialogu Kościoła z innymi podmiotami.

Treści lekcji trzeciej są kontynuacją lekcji drugiej (*El sistema matrimonial canónico: cuestiones preliminares [II]*). Tym razem Bañares i González Alonso zajęli się kolejnymi komponentami struktury prawnej małżeństwa: istotnymi celami oraz przymiotami małżeństwa, a także niektórymi kwestiami szczegółowymi: tematyką małżeństwa ważne zawartego i dopełnionego, walorem domniemania dopełnienia oraz problematyką małżeństwa mniemanego.

Konceptualną bazą wywodów na temat istotnych celów małżeństwa z jednej strony stała się natura ludzka i wpisana w nią organicznie miłość, z drugiej zaś – istota małżeństwa, w której w ich przekonaniu, znajdują umocowanie istotne cele: dobro potomstwa

oraz dobro małżonków. Z innych przesłanek Bañares i González Alonso wywiedli istotne przymioty małżeństwa, za które uznali *presuposita* natury antropologicznej, przejawiające się w zróżnicowaniu seksualnym oraz wzajemnych inklinacjach mężczyzny i kobiety.

Lekcję czwartą hiszpańscy kanoniści poświęcili trzem kwestiom szczegółowym: fundamentalnemu prawu do zawarcia małżeństwa, problematyce przychylności prawa w odniesieniu do małżeństwa oraz tematyce przeszkód w sensie ogólnym (*El derecho fundamental al matrimonio, el favor del derecho e impedimentos [en general]*).

Prawo do zawarcia małżeństwa Bañares i González Alonso organicznie osadzili w dwóch faktorach: przesłanie natury antropologicznej, za jaką uznali bycie mężczyzną i kobietą oraz w fundamentalnym charakterze *ius connubi* wynikającym z zasady sprawiedliwości.

Oceniając te wywody pragnę zwrócić uwagę na fakt, iż poruszając wymienione zagadnienia kanoniści nie abstrahowali od systemowych ograniczeń znajdujących wyraz w instytucjach przeszkód zrywających, formy zawarcia małżeństwa oraz fenomenie wad zgody małżeńskiej. Wyjaśniając funkcjonujące rozwiązania nawiązali do rozróżnienia pomiędzy prawem do zawarcia małżeństwa oraz jego wykonaniem, podkreślając z całym naciskiem, iż prawodawca ma prawo do protekcji nie tylko pewnych znaczących szczególnych dóbr, ale także dobra nadprzyrodzonego.

Drugim wątkiem, będącym obiektem uwagi Bañaresa i González Alonso stała się zasada przychylności prawa. Ustosunkowując się do kwestii relacji pomiędzy *favor iuris* a *favor matrimonii*, stoją na stanowisku, iż przychylność prawa nie ma umocowania w normie, ale w dobru naturalnym jakim, jest istnienie bytów. Tą lekcję wieńczy generalny namysł nad problematyką przeszkód. Wychodząc od konceptu tych prawnych ograniczeń rozważyli następujące wątki tematyczne: typologię przeszkód, problematykę racji wprowadzenia i ustania przeszkód, tematykę władzy dyspensowania oraz przyczyn jej udzielenia.

Treści kolejnej lekcji piątej są następstwem logicznego wynikania. Poświęcono ją dwóm kategoriom przeszkód w szczególności, to jest przeszkodom protegującym samo małżeństwo oraz przeszkodom

wynikającym z niekompatybilności prawnej (*Impedimentos en particular [I]: para la protección del matrimonio mismo y por incompatibilidad jurídica*). Do pierwszej grupy zaliczono: przeszkodę wieku oraz przeszkodę impotencji; do drugiej: przeszkodę węzła małżeńskiego, przeszkodę święceń, przeszkodę ślubu publicznego oraz przeszkodę różności religii.

W lekcji szóstej z kolei hiszpańscy kanoniści odnieśli się do tematyki przeszkód wprowadzonych z racji przestępstwa i pewnych więzi zaistniałych pomiędzy małżonkami oraz problematyki innych zakazów (*Impedimentos en particular [II]: por razon de delito y de parentesco, y otras prohibiciones*). W pierwszej kolejności przedmiotem ich uwagi z jednej strony stały się przeszkody uprowadzenia i małżonkobójstwa, w drugiej natomiast – przeszkody pokrewieństwa i powinowactwa, przeszkoda przyzwoitości publicznej oraz przeszkoda przysposobienia prawnego. W obszarze zakazów zajęli się instytucjami małżeństwa mieszanego oraz małżeństwa międzyobrządkowego.

Lekcję siódmą *El consentimiento matrimonial en su manifestación* należy uznać za lekcję wprowadzającą w tematykę zgody małżeńskiej. W swym wywodzie Bañares i González Alonso wyszli od pryncypium konsensualistycznego, osadzając go w naturze ludzkiej oraz fenomenie ludzkiej miłości. Z tych założeń dedukcyjnie wywiedli tezę stwierdzając, iż sfera ludzka domaga się uspołecznienia w odniesieniu do innych osób. W ich opinii w analizie tego zagadnienia nie można też abstrahować od założenia teoretycznoprawnego, w myśl którego konsens małżeński jest dwustronnym aktem woli. W tym kontekście odnieśli się do kwestii szczegółowej, jaką jest problematyka prawnych wymogów instytucji zawierania małżeństwa przez pełnomocnika.

Lekcję ósmą Autorzy poświęcili zagadnieniu zdolności konsensualnej (*El sujeto como dueño de su acto consentimiento: la capacidad*). W tym wypadku w zasadniczy korpus rozważań wprowadza namysł nad rozwiązaniami poprzedzającymi skodyfikowanie kan. 1095, n. 1-3 KPK. Dysponując takim kontekstem hiszpańscy kanoniści rozważyli trzy hipotezy ujęte w przywołanym kanonie.

W następnej lekcji dziewiątej Bañares i González Alonso zajęli się błędem oraz ignorancją (*El sujeto como dueño de su acto consentimiento [I]: error e! ignorancia*). Tematykę tą rozważyli wieloaspektowo. Całość analiz, zupełnie zasadnie, rozpoczyna refleksja nad walorem intelektu w funkcjonowaniu konsensu małżeńskiego oraz odniesienie do kwestii zróżnicowania zachodzącego pomiędzy błędem a ignorancją. Dysponując taką bazą doktrynalną Autorzy zaprezentowali typologię błędów, by następnie szczegółowo pochylić się nad tematyką zasadniczą, jaką stały się wywody dotyczące ignorancji i błędu prawnego oraz ignorancji i błędu faktycznego. W moim przekonaniu za wartość dodaną należy uznać fakt, iż w swych rozważaniach hiszpańscy kanoniści nie ograniczyli się do analiz z obszaru prawa materialnego, ale podnieśli także tematykę z obszaru prawa procesowego dotyczącą dowodzenia wystąpienia błędu prawnego oraz błędu faktycznego.

Przedmiotem uwagi Autorów w lekcji dziesiątej stały się wady, w których wolność decyzyjna zostaje naruszona wskutek interwencji osoby trzeciej: przemoc, bojaźń oraz podstęp (*El sujeto como dueño del objeto su acto de consentimiento (II): la lesión de la libertad por interferencia de terceros*). Oprócz aspektu prawa materialnego Bañares i González Alonso zajęli się także kwestią dowodzenia. Szczególnie interesujący wydaje się być wątek ujęty w p. 10.3.5., w którym poruszyli tematykę bojaźni w opcji przyczyny symulacji.

Z kolei w lekcji jedenastej hiszpańscy Autorzy podręcznika pochylili się nad zagadnieniem symulacji (*El principio de soberanía de voluntad en contenido del acto de consentimiento [1]; exclusión*). W mojej opinii na szczególną uwagę zasługują treści p. 11.3.2.3., w którym wykluczenie sakramentalnej godności ujęto w kategoriach symulacji całkowitej, a także passus 11.3.4., w którym rozważono zagadnienia błędu, ignorancji oraz bojaźni w opcji przyczyny symulacji.

W lekcji dwunastej Bañares i González Alonso zajęli się kolejną wadą zgody małżeńskiej jaką był warunek (*Principio de soberanía de voluntad en contenido del acto de consentimiento [2]: condición*), poruszając takie wątki jak specyfika konsensu warunkowego, figury podobne do warunku, typologia warunku. Ostatni passus *Las*

opciones del legislator poświęcili uproszczeniu regulacji w Kodeksie z 1983 roku, w stosunku do regulacji Kodeksu pio-benedyktyńskiego.

W lekcji trzynastej przedmiotem uwagi Autorów stała się instytucja formy kanonicznej (*La regulación de la forma en el consentimiento*). Zagadnienie to w szerszym kontekście przedstawili dwuwymiarowo: z jednej strony podejmując namysł nad założeniami teoretyczno-prawnymi, z drugiej zaś, pokazując uwarunkowania historyczne wprowadzenia instytucji.

Lekcję czternastą Bañares i González Alonso poświęcili problematyce skutków prawnych małżeństwa (*Los efectos del matrimonio respecto a la filiación, efectos civiles y union es de hecho*). W tym wypadku bazą rozważań stał się namysł nad kwestią równości nupturientów w partycypacji we wspólnocie małżeńskiej. Opierając się na tym założeniu poruszyli pewne wątki szczegółowe: kwestię skutków cywilnych małżeństwa kanonicznego oraz problematykę relacji małżeństwa do związków nieregularnych.

Lekcja piętnasta traktuje o dwóch instytucjach: konwalidacji małżeństwa oraz separacji małżonków (*La revalidación del matrimonio y la separación de los esposos*). W pierwszym obszarze hiszpańscy kanoniści omówili dwie formy konwalidacji: uważnienie zwykłe oraz uważnienie w zawiązku; w drugim obszarze natomiast odnieśli się do takich zagadnień, jak separacja czasowa, separacja trwała oraz proces o separację.

Lekcję szesnastą opatrzono tytułem *Disolución del vínculo y nulidad matrimonial*. Jej konstrukcję należy uznać za interesującą ze względu na fakt, iż Autorzy rozważyli różnicę zachodzącą pomiędzy dwiema kategoriami: rozwiązaniem węzła małżeńskiego a nieważnością małżeństwa. Taki zamysł domagał się refleksji nad szerokim spektrum zagadnień, z jednej strony nad instytucjami przywilejów wiary, rozwiązania węzła małżeńskiego ważnie zawartego a niedopełnionego, deklaracji domniemanej śmierci współmałżonka, z drugiej zaś – nad problematyką konfliktowości małżeńskiej oraz przyczyn jego nieważności. Należy podkreślić, iż problem ten ujęli oni nie tylko z aspektu normatywnego, ale także deontologicznego poruszając

tematykę odpowiedzialności moralnej małżonków oraz adwokatów w sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa.

Kończąc, pragnę podkreślić, iż zaprezentowana pozycja ma nie tylko znaczący walor merytoryczny, ale także dydaktyczny. Jako recenzent w pierwszej kolejności pragnę wyeksponować koncepcyjne podejście Juana Ignacio Bañaresa oraz Álvaro Gonzáleza Alonso do funkcjonującej w kanonicznym porządku prawnym instytucji małżeństwa. Pragnę zauważyć, iż uznają oni małżeństwo za instytucję naturalną, osadzając ją w naturze ludzkiej. Z wywodów wszystkich lekcji wyraźnie wybrzmiewa koncepcyjne personalistyczne podejście do małżeństwa. W moim przekonaniu taki koncept oraz takie podejście sprawiają, iż pozycja ta, zupełnie zasadnie, nie jest prostym komentarzem do regulacji zawartych w tytule VII Małżeństwo Księgi IV „Uświęcające zadanie Kościoła” Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku (kan. 1055–1165). Fundamentów bowiem podjętych poszczególnych zagadnień Autorzy z reguły nie upatrują w istniejących normach, ale w faktorach uprzednich, za które uznają uwarunkowania antropologiczne. Poza tym, wartość dodana tej pozycji przejawia się w tym, iż w wielu wypadkach Bañares oraz González Alonso swych wywodów nie ograniczają do analiz dotyczących materialnego prawa małżeńskiego, ale podnoszą też niektóre wątki procesowe.

Oprócz tego moją uwagę przykuła metodologia zastosowana przez hiszpańskich kanonistów, o której napisali w sugestiach metodologicznych (*Sugerencias sobre la metodología de estudio*, s. 25). Ich metodyczny zamysł sprowadza się do tego, aby zakończenie każdej lekcji opatrzyć testem oraz kazusem praktycznym, pozostającym w związku z rozważanym zagadnieniem (zagadnieniami). Takie podejście, według Autorów, ma pomóc adresatom w utrwaleniu i przyswojeniu wykładanej materii.

Omówioną pozycję pragnę zarekomendować kanonistom, w sposób szczególny wykładowcom prawa małżeńskiego, a także studentom tego kierunku pod warunkiem, że znają język hiszpański.